

Revisiun parziala da la Lescha davart ils dretgs politics (LDPC; DG 150.100)

(Via da recurs tar elecziuns dal Cussegl grond e rectificaziuns formalas)

Rapport explicativ

Cuira, schaner 2024

Cuntegn

1	Situaziun da partenza.....	3
1.1	Impuls per la revisiun.....	3
1.1.1	Via giudiziala en cas da recurs cunter elecziuns dal Cussegl grond.....	3
1.1.2	Rectificaziuns formalas	4
1.2	Situaziun en auters chantuns	4
2	Finamiras da la revisiun.....	5
3	Tratgs fundamentals dal project da revisiun	6
3.1	Stgalim da norma	6
3.2	Integraziun en l'urden giuridic existent	6
3.3	Cuntegn da la regulaziun.....	6
4	Remartgas davart las singulas disposiziuns.....	7
5	Consequenzas finanzialas e persunalas	9
6	Buna legislaziun	9
7	Plan da termins	10

1 Situaziun da partenza

1.1 Impuls per la revisiun

1.1.1 Via giudiziala en cas da recurs cunter elecziuns dal Cussegl grond

Cun l'introducziun dal nov sistem electoral per las elecziuns dal Cussegl grond, l'onn 2022, n'hai dà naginas midadas tar la via giudiziala vertenta per recurs electorals e per recurs concernent il dretg da votar en connex cun las elecziuns dal Cussegl grond. Recurs pervia da la violaziun dal dretg da votar e pervia dad irregularitads tar la preparaziun e tar la realisaziun da las elecziuns dal Cussegl grond ston pia vegnir drizzads en emprima istanza al Cussegl grond (guardar art. 95 al. 2 da la Lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun [LDPC; DG 150.100]). Cunter la decisiun dal Cussegl grond poi lura anc vegnir recurri, entaifer il chantun, tar la Dretgira administrativa (sco dretgira costituziunala: cf. art. 55 al. 2 cifra 2 da la Constituziun dal chantun Grischun [Constituziun chantunala, CC; DG 110.100] ed art. 57 al. 1 lit. b da la Lescha davart la giurisdicziun administrativa [LGA; DG 370.100]) (guardar art. 102 LDPC).

Tenor il vegl sistem electoral da maiorz eran las elecziuns dal Cussegl grond en mintgin dals 39 circuls electorals in agen process electoral separà. Ils resultats dals singuls circuls electorals n'avevan nagina influenza sin auters circuls electorals. Il nov sistem electoral da proporz (Pukelsheim dubel) prevesa percunter in'attribuziun chantunala superiura dals 120 sezs sin las partidas tenor las quotas d'electuras ed electurs (cf. art. 27 da la Lescha davart l'elecziun dal Cussegl grond [LECG; DG 150.400]). Ultra da l'uschenunada cundiziun da maiorz sto questa attribuziun superiura silsuentar perquai vegnir resguardada tar la repartiziun dals sezs sin las partidas en ils 39 circuls electorals (uschenunada sutattribuziun) (cf. art. 28 LECG). Quai vul dir, che eventualas midadas en in circul electoral (sin fundament d'in recurs) pudessan da nov avair consequenzas er per l'attribuziun superiura e per la repartiziun dals sezs en auters circuls electorals. Tut tenor il cuntegn d'in recurs pudessan pia vastas parts dal Cussegl grond esser pertutgadas d'ina decisiun. Tge singulas deputadas e singuls deputads che fissan propri pertutgads, fiss dentant difficil da mintgamai determinar e cunfinar gia ordavant en moda lianta. La dumonda, tge deputadas e deputads che stuessan prender recusaziun durant il tractament da recurs (cf. art. 6 al. 3 segunda frasa LECG), fiss en l'avegnir fitg difficila da responder. Anzi, il privel fiss grond ch'i

resultassan dumondas proceduralas difficilas en cas da recurs. Sut questas circumstanzas n'è il Cussegl grond apparentamain betg pli l'istanza da recurs adattada sut il nov sistem electoral.

1.1.2 Rectificaziuns formalas

Perquai che la LDPC sto tuttina vegnir revedida pervia da la nova regulaziun da l'istanza da recurs, duai – per motivs da la clerezza e da la segirezza giuridica – vegnir profità da l'ocasiun da far a medem temp er duas adattaziuns formalas. Concretamain sa tracti dals suandants puncts:

- Adattaziun da l'art. 43 al. 1 LDPC: Precisaziun che la regulaziun da la verificaziun dal scrutini vala mo per elecziuns da maiorz.
- Stritgada da l'art. 41 al. 1 lit. c LDPC: Questa disposiziun è d'aventada obsoleta e po perquai vegnir abolida. Sco part integrala da la repartiziun dals sezs èn talas decisiuns tras la sort medemamain ina incumbensa da la chanceliera u dal chancelier (cf. art. 25 al. 2 LECG ed art. 7 al. 1 da l'Ordinaziun davart l'elecziun dal Cussegl grond [OECG; DG 150.410]).

1.2 Situaziun en auters chantuns

Ina via da recurs directa ad ina (suletta) istanza giudiziala chantunala en connex cun las elecziuns dal parlament chantunal enconuschan ils chantuns AG, BE, FR, SO, TI, GE e JU. En ils ulteriurs chantuns ston recurs electorals vegnir inoltrads en emprima istanza ad in'autorità politica (Regenza u Cussegl grond/parlament chantunal). En la gronda part da quests chantuns èsi alura pussaivel da far recurs en segunda istanza tar ina dretgira chantunala (guardar latiers Luka Markić, Das kantonale Rechtsschutzverfahren im Bereich der politischen Rechte, chasa editura Dike, Turitg 2022, p. 58 ss.).

2 Finamiras da la revisiun

Per recurs en connex cun las elecziuns dal Cussegl grond duai dar da nov mo pli ina instancia (giudiziala) da recurs entaifer il chantun: quests recurs duain pudair vegnir inoltrads en l'avegnir directamain a la Dretgira administrativa resp. a la Dretgira superiura¹. Il curt interval tranter las elecziuns da renovaziun (matg u zercladur) ed il cumenzament da la nova perioda d'uffizi (sessiun d'avust) importa per regla mo 2 fin 3 mais. Tras quai che la via giudiziala vegn scursanida per ina instancia, dastgan ins quintar cun in'acceleraziun da la procedura chantunala, ed uschia er cun meglras perspectivas, ch'ina decisiun giudiziala saja avant maun baud avunda avant il cumenzament da la sessiun. La pussaivladad da far in ulteriur recurs tar il Tribunal federal exista er vinavant.

L'autur da la constituziun e da la legislaziun (cf. art. 55 al. 2 cifra 2 CC ed art. 57 al. 1 lit. b LGA) ha previs la Dretgira administrativa (sco dretgira constituziunala) per giuditgar recurs pervia da violaziun da dretgs politics. En quest connex giuditgescha la Dretgira administrativa tranter auter er recurs cunter elecziuns e votaziuns communalas sco emprima e suletta instancia chantunala. La Dretgira administrativa ha perquai senza dubi las premissas specificas ed organisatoricas per pudair decider sco suletta instancia chantunala er davart recurs en connex cun las elecziuns dal Cussegl grond. Quai er sut l'aspect che recurs pervia dad irregularitads na pon betg vegnir inoltrads pir cunter il resultat final, mabain gia avant e durant la procedura electorala, e che l'istanza da recurs po alura eventualmain ordinar las mesiras necessarias per eliminar las irregularitads.

Ina tala via da recurs cun ina dretgira chantunala sco suletta instancia chantunala exista er en auters chantuns (cf. p. 3 s. qua survart).

En il rom da questa revisiun duain a medem temp er vegnir fatgas las rectificaziuns formalas menziunadas sut la cifra 1.1.2.

¹ Tras la Refurma da las dretgiras 3, che entra en vigor il 1. da schaner 2025, vegnan la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa fusiunadas a la nova Dretgira superiura. La Dretgira superiura surpiglia lura tranter auter er las incumbensas e las cumpetenzas giudizialas da la Dretgira administrativa en il sector dals dretgs politics (guardar eFUC nr. 00.079.593 e 00.079.569 dals 6 d'avrigl 2023 sco er eFUC nr. 00.074.724 dals 30 da november 2022).

3 Tratgs fundamentals dal project da revisiun

3.1 Stgalim da norma

La via da recurs vertenta è reglada principalmain en la Lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun. La Lescha davart l'elecziun dal Cussegl grond cuntegna ina singula disposiziun procedurala interna davart la procedura da recurs (art. 6 LECG). Senza dubi ston er las adattaziuns ch'èn necessarias per la nova via da recurs vegnir fatgas sin il **stgalim da la lescha**, perquai che questas regulaziuns ston vegnir qualificadas sco disposiziuns impurtantas en il senn da l'art. 31 al. 1 CC.

3.2 Integraziun en l'urden giuridic existent

Las regulaziuns (impurtantas) da la via da recurs en connex cun las elecziuns dal Cussegl grond duain vegnir integradas en la Lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun. Per quest intent ston vegnir adattadas differentas disposiziuns da la part «7. Giurisdicziun e disposiziuns penalas» da la LDPC. Sco midada complementara sto plinavant vegnir revedida la disposiziun da l'art. 6 LECG. Per las rectificaziuns formalas ston vegnir adattadas las disposiziuns respectivas da la LDPC. In ulteriur basegn da regulaziun sin il stgalim da l'ordinaziun (Ordinaziun davart ils dretgs politics en il chantun Grischun [ODPC; DG 150.200]) na para actualmain betg d'esser necessari.

3.3 Cuntegn da la regulaziun

- Art. 41 al. 1 lit. c LDPC: aboliziun da la cumpetenzza da la regiun per trair la sort
- Art. 43 al. 1 LDPC: las reglas da la verificaziun dal scrutini valan mo per elecziuns da maiorz
- Art. 95 al. 2 LDPC: Dretgira administrativa² sco emprima istanza da recurs
- Art. 97 al. 1 LDPC: Dretgira administrativa³ sco istanza d'inoltraziun
- Art. 102 al. 1 LDPC: aboliziun dal recurs successiv tar la Dretgira administrativa⁴
- Art. 6 LECG: entrada en uffizi durant ina procedura da recurs

² En il sboz da revisiun vegn gia duvrada la designaziun «Dretgira superiura». Guardar annotaziun 1 qua survar.

³ Guardar annotaziun 2.

⁴ Guardar annotaziun 2.

4 Remartgas davart las singulas disposiziuns

Art. 41 al. 1 c) decisiun tras la sort

¹ Sche pliras personas han survegnì il medem dumber da vuschs, decida la sort davart l'elecziun u davart la successiun d'occupar in post. La sort vegn tratga:

- b) da la cumissiun administrativa tar elecziuns da la dretgira regionala.
- c) *aboli*

En cas che pliras personas han survegnì tuttina bleras vuschs a chaschun da las elecziuns dal Cussegl grond, è ina decisiun tras la sort – sco part integrala da la repartiziun dals sezs – ina incumbensa da la chanceliera u dal chancelier (cf. art. 25 al. 2 LECG ed art. 7 al. 1 OECG). La regulaziun da la LDPC è daventada obsoleta e po perquai vegnir abolida er formalmain.

Art. 43 al. 1 2. verificaziun dal scrutini

¹ Sche la differenza dal resultat total provisoric d'ina elecziun da maiorz u d'ina votaziun che vegn erui importa tranter l'ultima persuna elegida e l'emprima persuna betg elegida respectivamain tranter las vuschs affirmativas e las vuschs negativas main che 0,3 pertschient da las vuschs valaivlas consegnadas, sto succeder d'uffizi ina verificaziun dal scrutini.

La regulaziun da la verificaziun dal scrutini è vegnida integrada en la Lescha davart ils dretgs politics en il rom da la revisiun totala dals 17 da zercladur 2005. L'istorgia da l'origin, il cuntegn e la formulaziun da la disposiziun laschan concluder, che questa regulaziun vala mo per elecziuns da maiorz. Entant vegn il Cussegl grond elegì da nov tenor la procedura electorala da proporz. Per eliminar tut las intschertezas areguard il champ d'applicaziun da questa regulaziun da la verificaziun dal scrutini, sto la disposiziun vegnir formulada uschia, ch'ella sa referescha explicitamain mo ad elecziuns da maiorz.

Art. 95 al. 2 Recurs

² Tar la Dretgira superiura po vegnir fatg recurs pervia da la violaziun dal dretg da votar e pervia dad irregularitads tar la preparaziun u tar l'execuziun da las elecziuns dal Cussegl grond.

En il chapitel «Situaziun da partenza» (cf. cifra 1.1.1) èsi vegnì explitgà, pertge ch'i para necessari da prevair la Dretgira administrativa resp. la Dretgira superiura sco emprima (e sin plaun chantunal suletta) istanza da recurs per recurs electorals e per recurs concernent il dretg da votar en connex cun elecziuns dal Cussegl grond. Plinavant èsi er vegnì declerà, pertge che questa dretgira è adattada per quest intent suentar l'introducziun dal nov sistem electoral dal proporz dubel. In tala regulaziun da la via giudiziala exista er en auters chantuns.

Art. 97 al. 1 Termin

¹ Ils recurs ston vegnir inoltrads entaifer trais dis dapi la scuverta dal motiv da recurs, il pli tard però il terz di sunter la publicaziun uffiziala dals resultats d'ina elecziun u d'ina votaziun, a las suandantas instanzas:

- a) a la Chanzlia chantunala: recurs tenor l'artitgel 95 alinea 1 ed alinea 3;
- b) a la Dretgira superiura: recurs tenor l'artitgel 95 alinea 2 ed alinea 4.

La designaziun da l'istanza, a la quala pon vegnir inoltrads recurs en connex cun las elecziuns dal Cussegl grond, sto vegnir adattada a la nova via giudiziala.

Art. 102 al. 1 Recurs tar la Dretgira superiura

¹ Cunter decisziuns da la Regenza e da la cumissiun cumpetenta dal Cussegl grond sco er da las autoritads da las dretgiras regionalas, da las regions e da las vischnancas po vegnir recurri tar la Dretgira superiura pervia da violaziun da dretgs politics.

Quest recurs successiv scroda, sunter che la Dretgira administrativa resp. la Dretgira superiura è prevista da nov sco emprima e suletta istanza da recurs entaifer il chantun.

Midada complementara da la Lescha davart l'elecziun dal Cussegl grond (LECG; DG 150.400):

Art. 6 Recurs electorals

¹ *aboli*

² *aboli*

³ Las deputadas ed ils deputads contestads dastgan far part da las sesidas, fin che las chaussas da recurs èn liquidadas cun vigur legala.

Tras quai che la Dretgira administrativa resp. la Dretgira superiura funghescha sco emprima e suletta istanza da recurs chantunala, daventan las reglas proceduralas dals alineas 1 e 2 obsolete e pon perquai vegnir abolidas formalmain.

Percunter duai vegnir mantegnida la regulaziun speziala vertenta da la Lescha davart l'elecziun dal Cussegl grond. Tenor quella dastgan deputadas e deputads tuttina far part da las sesidas dal Cussegl grond, sch'igl è vegnì fatg recurs cunter lur elecziun e sche la procedura da recurs è anc pendent. Grazia a questa regulaziun davart l'entrada en uffizi en cas d'in recurs èsi garantì, ch'il Cussegl grond – sco autoritad chantunala suprema – funcziuna er durant ina procedura da recurs pendent. Sunter l'introducziun dal nov sistem electoral dal proporz dubel para quai spezialmain giustificgà, perquai ch'il circol da las deputadas e dals deputads pertutgads na sa laschass eventualmain strusch cunfinar en cas d'in recurs (cf. latiers er las explicaziuns sut la cifra 1.1.1). Questa regulaziun procura per segirezza giuridica areguard

l'abiltad da decider dal Cussegl grond ed uschia er areguard la valaivladad giuridica dals conclus prendids dal Cussegl grond durant proceduras pendentas.

Senza questa regulaziun speziala (prioritara) vegniss applitgà l'art. 99 LDPC. Tenor quel han recurs mo lura in effect suspensiv, sche tal vegn ordinà da l'istanza da recurs sin dumonda u d'uffizi. En il cas singul concret stuess pia la Dretgira administrativa decider, sche singulas deputadas u singuls deputads ubain parts pli grondas dal Cussegl grond na pudessan (ad interim) betg entrar en lur uffizi. La difficultad da cunfinar il recurs sin singulas deputadas e singuls deputads pervia dal nov sistem electoral è gia vegnida menziunada. (Mo) uschè ditg che naging effect suspensiv na vegniss ordinà, pudessan tut las persunas elegidas far part da las sesidas. La regulaziun speziala prioritara procura percunter d'emprim ennà per clerezza e per segirezza giuridica areguard ina participaziun (provisoria). Ina regulaziun cumparegliabla exista er en il chantun Tessin.

La pratica vegn a mussar, quant enavant che questa regulaziun speziala sto insumma vegnir applitgada. Durant l'interval tranter il termin da las elecziuns dal Cussegl grond (matg u zercladur; cf. art. 16 al. 1 lit. a LDPC) e la sesida constitutiva dal Cussegl grond (sessiun d'avust, la mesemna suenter la quarta dumengia d'avust; cf. art. 7 da la Lescha davart il Cussegl grond [LCG; DG 170.100] en cumbinaziun cun l'art. 1 al. 1 lit. d da l'Urden da gestiun dal Cussegl grond [UGCG; DG 170.140]) duessi per regla esser pussaivel da liquidar ils recurs cun vigur legala. Tut tenor la constellaziun e tenor ulteriurs effects n'è quai dentant betg garanti.

5 Consequenzas finanzialas e persunalas

Per il chantun na chaschuna la revisiun naginas midadas areguard las grevezzas finanzialas e persunalas. Per la Dretgira administrativa resp. per la Dretgira superiura resulta ina chargia supplementara, tut tenor il dumber e la complexitad d'eventuals cas da recurs. En il passà hai dentant dà fitg darar recurs cunter elecziuns dal Cussegl grond.

6 Buna legislaziun

Ils princips da la «buna legislaziun» tenor las prescripziuns da la Regenza (cf. conclus da la Regenza dals 16 da november 2010, prot. nr. 1070/2010) vegnan observads en quest project da revisiun.

7 Plan da termins

La Regenza vegn probablamain a deliberar il schaner 2025 la missiva per mauns dal Cussegl grond. En il Cussegl grond è la debatta davart il project previsa per la sessiun d'avrigl 2025. Plinavant èsi planisà da metter en vigur la revisiun parziala da la LDPC per il 1. da schaner 2026, suenter la scadenza dal termin da referendum – pia baud avunda per las proximas elecziuns dal Cussegl grond.